

Velkommen til DyrlægeRingens fåreaften

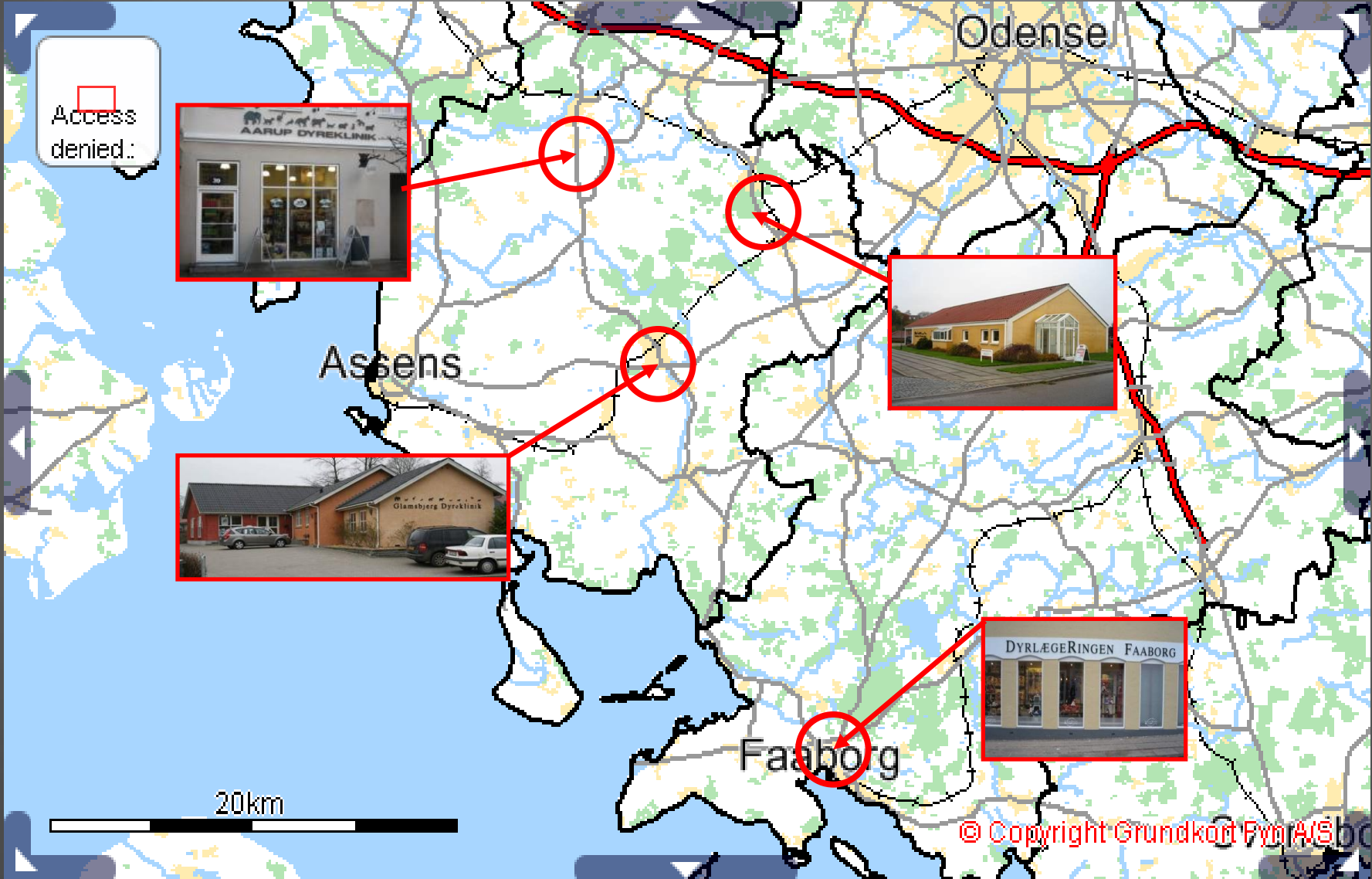

Aftenens program

- 19.10 Kort præsentation af DyrlægeRingens drøvtygger afdeling
  - Ved Dyrlæge Jesper Sønderby, DyrlægeRingen
- 19.15 Lidt overordnet om hold af får og fodring
  - Ved Dyrlæge Mette Marie Lungholt, DyrlægeRingen
- 19.45 Problemer før og efter læmning
  - Ved Dyrlæge Mette Marie Lungholt, DyrlægeRingen
- 20.30 Vaccination og rådgivning
  - Ved Dyrlæge Mette Marie Lungholt, DyrlægeRingen
- 20.45 Sidste spørgsmål og afslutning
  - Ved Dyrlæge Jesper Sønderby, DyrlægeRingen

Dyrlæge Ringen

Geografi

Access denied.

20km

© Copyright Grundkort Pvm A/S

Dyrlæge Ringen

Dyrearter

DyrlægeRingen

Medarbejderstab

- 15 medarbejdere
  - 6 dyrlæger
  - 6 veterinærsygeplejersker
  - 1 veterinærsygeplejerske elev
  - 1 klinikassistent
  - 1 bogholder

DyrlægeRingen

Drøvtyggerafdelingen

- 2 drøvtyggerdyrlæger
- Udkørende praksis f.eks:
  - Rådgivning kvæg og får/geder
  - Akutte sygdomme
  - Fødselshjælp
  - Blodprøver (fx M3)
  - Klovsvabere (test for klovsyge)
- Laboratoriet i Glamsbjerg
  - Undersøgelse af gødningsprøver og udarbejdelse af en specifik ormestrategi
  - Intern analyse af blodprøver

Kontakt til

Drøvtygger afdelingen: 40820040

Tlf tid: 8-8.30 for bestilling af besøg samme dag, dyrlæge ved telefonen

DyrlægeRingen

Vagtbesøg

- Fælles vagtordning på vestfyn
- Artsspecifik vagt
- Typiske vagtbesøg
  - Fødsel
  - Problemer før og efter læmning hos fåret
  - Problemer med det nyfødte lam

Den bedste læmning

Hvad er succes kriteriet/erne?

Levende livskraftige lam

- Antal? 1, 2, 3, flere?
- Levende friskt moderfår, uden skader
  - Læmmer selv uden hjælp, passer lammene
- Mælk nok i yveret til antallet af lam
  - Ingen flaskelam og store lam til slagtning eller avl
- Det vil sige minimalt arbejde og større indtjening til fåreavleren 😊

Den bedste læmning

- Brug tid på jeres dyr
- Observer dem
- Kend deres normale adfærd
- Rør ved dem (huld)

Dette er det vigtigste, I lærer i dag!

Vælg de rigtige dyr

Forskellige racer til forskellige formål og forhold

Husk at ALLE racer har både fordele og ulemper

- Kødfår/Vædderracer: Texel, Suffolk, Shropshire, Oxforddown, Dorset
- Kombinationsracer: Leicester, Marsk, Rygja, Såne, Zwartbles
- Moderfårsracer: Gotlandsk pels, Spælsau, Gute, Islandske, Færøske, Lüneburger, Finuld
- Specialiserede uldracer: Merino, Weynsleydale
- Specialiserede malkefår: Østfrisiske malkefår, Lacaune

Opstaldning/fold

Sommer: Græs

- Kulturgræs, velplejede og velgødede
- Naturgræs, ekstensivt drevet

Vinter: Tilskudsfordres

- Udegående
- På stald

Sommergræs

Kulturgræs

- Typisk god vækst af lam, tidligt slagteklar
- God parasitkontrol, HVIS foldskifte praktiseres
- Ringe motion, risiko for fede dyr
- Gødes = dyrt

Naturgræs

- Langsommere vækst, senere slagteklar
- Evt parasitproblem, hvis permanente arealer
- God motion, risiko for tynde dyr
- Billigt foder, typisk gratis evt med tilskud

Vinter

Udegående

- Skal have skur, eller naturlig beplantning der giver ly (tæt granskov eller lign.
- Motioneres → i form til læmning, mindre risiko for fedme
- Besværligt for fodermester (bære foder ud, er vådt/mørkt)
- Besværligt med grundigt opsyn (lys)

På stald

- Mindre plads at røre sig på → større risiko for fede dyr ude af form til læmning.
- Nemt at fodre
- Nemt at holde opsyn
- Nemmere at sikre god hygiejne ved læmning (klipning)

Avl

Vælg de rigtige dyr

Det er vigtigt at være lidt "hård" i udvælgelsen – det giver færrest problemer i fremtiden

Slagt får der har givet problemer

Det kan godt være, det ikke er muligt at gøre det ved alle første år, men det skal være målet

Skriv ned

•Noter alle gode og dårlige egenskaber/oplevelser vedr. de enkelte får i en notesbog eller lignende. Så er det nemmere, når der skal udvælges slagtedy.

Avl

Udsætter får:

- Får der ikke vil passe deres lam selv (evt. undtaget 1-års gimmere)
- Får med dårlige tænder
- Får der har haft yverbetændelse
- Får der skal have hjælp til læmning
- Får med lav mælkeydelse
- Får med dårlige klove
- Får med bi-patter
- Får der ikke får det ønskede antal lam (1,2,3 etc)
- Personlige ønsker, fx tamhed, farve osv
- Alder, fra 7-8 år og opefter stiger risikoen for problemer væsentligt

Dette er vigtigt!

Som udgangspunkt skal ca 20 % af fårene udskiftes hvert år og erstattes med en gimmer eller et indkøbt dyr

Ilægning

Lukke vædder til

- **Brunstsynkronisering**

Kort læmningsperiode (de fleste inden for 14 dage).

Nemmere at holde opsyn omkring læmning

Fårene må ikke have set, hørt eller lugtet vædder i 6 uger (afstand? 2 km).

To toppe af brunst opnås ca 18 og 16 dage efter introduktion af vædderen.

Virker bedst hvis vædderen introduceres i et aflukke de første 7-14 dage, og hvis fårene ikke er begyndt i cyklus.

Virker ikke så godt på gimmere

Ilægning

Lukke vædder til

- **Væddersele/kridt**

Sele med holder til farvekridt på brystet af vædderen.

Afsætter farvemærke på rumpen af fåret når vædderen bedækker.

Der skal skiftes farve hver 14. dag, så evt. omløbere opdages.

Giver mulighed for at holde godt opsyn omkring læmning.

Afslører hvis vædderen er infertil.

Vædderlam eller uerfarne væddere springer nogle gange også selv om fåret ikke er brunst → kan være svært at bedømme kridt farve betydningen

Ilægning

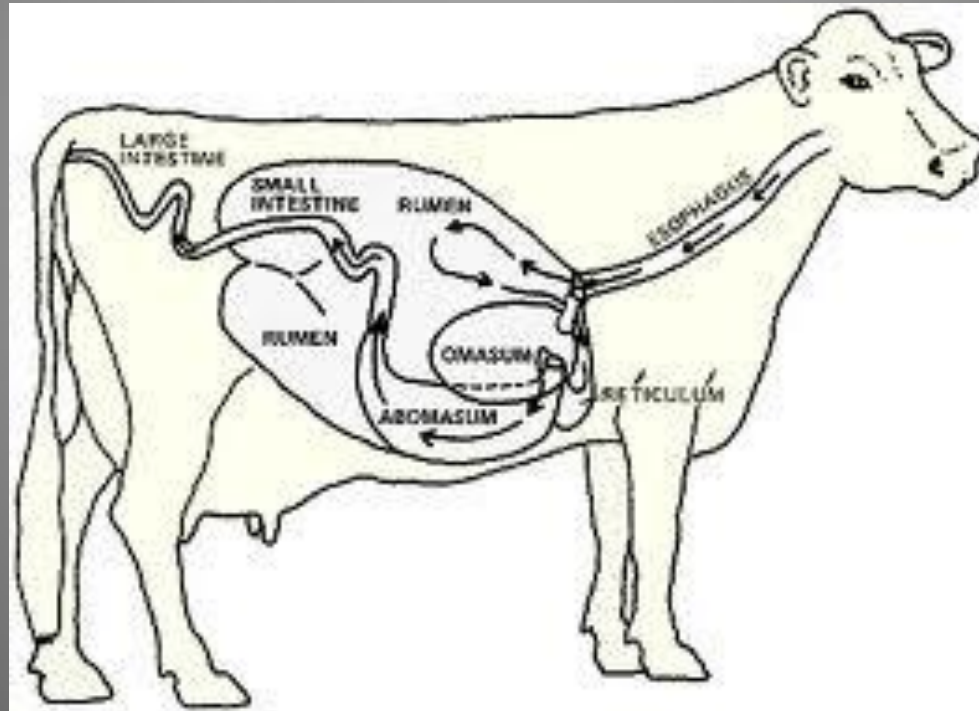
Lukke vædder til

- Vædderen går med flokken hele året.

Kræver mere kendskab til dyrene og overvågning

Fodring

- Grovfoder – er den absolut vigtigste del af foderplanen
Får er drøvtyggere, og skal have fibre for at vommen fungerer

Fodring

Grovfoder

Skal være det primære foder

- Hø/wrap

Vil være det hyppigste valg i små besætninger.

Må ikke være støvet.

Må ikke være muggent (hvide klatter, dårlig lugt).

Kan variere meget i energi- og protein indhold → kræver analyse.

”Grovheden” afhænger af dyrenes type, antal lam, drægtighedsstatus.

- Græsensilage/majsensilage

Er i store stakke. Kræver store besætninger for korrekt flow

- Biprodukter

Kræver typisk stort aftag, til store besætninger

Fodring

Tilskudsfoeder

Skal supplere grovfoderet

Hjemmeblanding, absolut en fordel med grovfoder analyse:

- Korn (byg, havre, hvede) – hele korn
  - Giver energi.
  - Risiko for sur vom ved for stor mængde.
  - Risiko for fede dyr.
- Sojaskrå (eller rapsskrå)
  - Giver primært protein.
- Vitamin-/mineraltilskud
  - Hvis klovproblemer, så vælg en med ekstra zink og biotin

Fodring

Tilskudsfoder

Skal supplere grovfoderet

Færdigblandede løsninger, en mere begyndervenlig løsning, men ofte også dyrere:

- Fårepiller (fuldfoder eller tilskudspiller)
Problem at bruge hvis dyrene er fede
- Grønpiller
Høj i protein.
Nemt og sikkert fodermiddel.
- Roepiler
Gode fordøjelige fibre
Høj i kalk.
Kan ikke stå alene.

Fodringsproblemer

- Ilæmning/Tidlig drægtighed
  - Underforsyning → færre lam
  - Overforsyning → dyrene tager på
- Midtdrægtighed
  - Underforsyning → dårlig moderkage → lav fødselsvægt
  - Overforsyning → dyrene tager på
- Sendrægtighed
  - Underforsyning → lam lavt blodsukker, dårligt yver, ringe råmælk
  - Overforsyning/allerede fede dyr → pladsmangel i bugen → øget risiko for drægtighedssyge, skedeprolaps, fødselsbesvær
- Fede dyr
  - Er problematisk at slanke dem under drægtigheden – skal gøres før ilæmning

Forebyggelse

- Huldvurdering
  - Korrekt huld inden ilægning og gennem hele drægtigheden (3-3,5)
  - Korrigering undervejs i drægtigheden
  - Kort uld?? Overvej evt. klipning 2 x årligt, det gør det en hel del nemmere for jer
- Analyse af grovfoder
  - Foretages af Eurofins Steins
  - Koster pt 850 kr (+moms) for energi, protein, tørstof, tyggetid mm.
  - 1500 kr (+moms) hvis skal mineraler med
- Opdeling ved fodring
  - Lav ensartede hold
  - Især første års gimmere kan have svært ved at klare sig med ældre stærke får.
  - Overvej drægtigheds scanning. Der er stor forskel på behovet om fåret venter 1 eller 3 lam.

Huldvurdering

Huld karakter (Hk)		Sådan føles det på forreste lændehvirvel/ færets fedtreserver i kg
0		Meget mager og tæt på at dø. Det er umuligt at finde muskel eller fedtvæv mellem hud og knogler, og den ru knogleoverflade kan mærkes gennem huden.
1		Torntappene er fremtrædende og skarpe. Tværtappene er også skarpe og fingrene passerer let under enderne, ligesom adskillelsen mellem tappene tydeligt føles. Rygmusklen er meget tynd uden fedtdække. Hk 0-1, intet fedt*.
2		Torntappene er stadig fremtrædende men glatte, og de enkelte hvirvler kan kun svagt føles. Med lidt pres er det muligt at føle under tværtappene. Rygmusklen er moderat af størrelse og har et moderat fedtlag. Hk 1-2, ca. 1,5 kg fedt.*
3		Torntappene mærkes som små forhøjninger, de er bløde og afrundede, og de enkelte knogler kan kun føles ved at presse. Tværtappene er glatte og godt dækkede, og et fast pres er nødvendigt for at føle enderne. Rygmusklen er af normal størrelse og har et moderat fedtlag. Hk 2-3, ca. 6 kg fedt*.
4		Torntappene kan lige akkurat føles som en hård linie mellem de fedtdækkede rygmuskler. Enderne af tværtappene kan ikke føles. Rygmusklen er fuldt udfyldt og har et tykt fedtlag. Hk 3-4, ca. 12 kg fedt*.
5		Torntappene kan ikke føles selv med et fast tryk, og der er en rende mellem de to fedtaflejringer, der grænser op til torntappene. Tværtappene kan ikke føles. Rygmusklen er fyldt med et meget tykt fedtlag. Der kan være store fedtaflejringer på kryds ved hale og bag forben. Hk 4-5, ca. 25 kg fedt*.

Fra

Annette Holmenlund:
Hyrdetimer

Typiske sygdomme

Før/omkring læmning

- Drægtighedssyge/ketose/twin lamb disease
- Sur vom
- Mælkefeber/kalkmangel
- Skedeprolaps/"viser liv"

Drægtighedssyge

Energimangel i højdrægtigheden

Symptomer

- Ændret adfærd
  - Vandrer hvileløst omkring
  - Går ind i ting/virker blind
  - Reagerer ikke på stimuli
  - Ligger kraftløs hen
  - Tvangs tyggebevægelse
  - Skummer om mund
  - Uinteresseret i lammene
  - Kramper
- Lugter
  - Af acetone, ud af mund eller næse

Drægtighedssyge

Årsager

- Pladsmangel i vommen
  - Mange lam: 2 eller flere lam
  - Tungt fordøjeligt grovfoder
- Stress
  - Flytning: Undgå flytninger (køb/salg den sidste 1/3 af drægtigheden)
  - Klipping: Undgå klipping de sidste 6 uger før læmning
  - Hunde: Undgå kraftig drivning de sidste 6 uger (afhængig af hvad de er vant til). Løse hunde!
- Foderskift
  - Uvant foder → mikrober i vommen skal tilvænnes
→ ædelyst mindskes
- Ukorrekt huld
  - Fede dyr
  - Magre dyr

Drægtighedssyge

Behandling

- Akut
  - Kræver dyrlæge
  - Indsprøjtning med sukker mm
  - Sætter fødslen i gang/abort.
  - Evt. kejsersnit
- Efterbehandling
  - Energi tilskud, fx Correct Energi
  - TLC, lok fåret med lækkert foder, det SKAL i gang med at spise
- Forebyggelse
  - Korrekt huld
  - Korrekt fodertildeling afhængig af huld og lammeantal

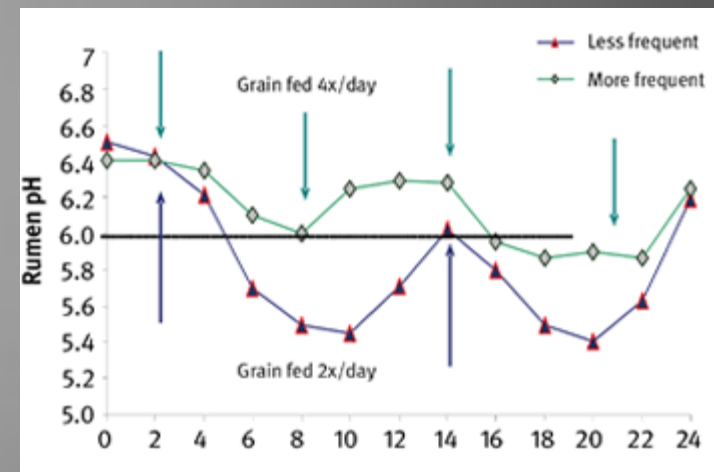
Sur vom

For lavt pH i vommen

- Meget korn, enten totalt eller af gangen
  - Billigt foder
  - Fåret skal have noget "ekstra"
  - Nemmere kun at give 1 x dgl
- Foderskift
  - Foderskift skal foregå over 1-2 uger
  - Øg med max 10% dgl

Behandling: Oprette korrekt vom pH

- Godt grovfoder
  - Meget gerne hø, alternativt tørt wrap
- Correct vomkick
  - Pasta

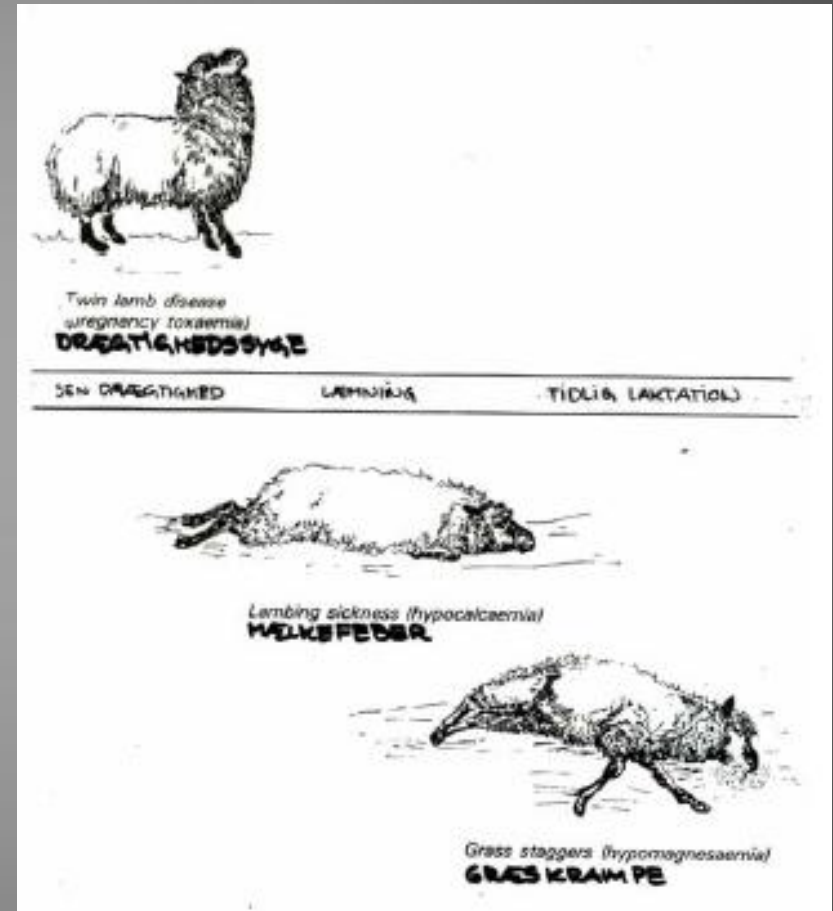
Fra forsøg på University of Queensland

Mælkefeber

For lavt kalk indhold i blodet

Symptomer

- Fåret ligger lammet efter læmningen, evt hovedet ned langs siden
- Lav temperatur
- Kan være svært at skelne fra drægtighedssyge. Og optræder ofte kombineret med dette

Mælkefeber

Årsager

- For lav kalk forsyning efter læmning
  - Mælkeproduktionen kræver ekstra kalk
- For høj kalk forsyning før læmning
  - Fårets mave-tarm system bliver ”dovent”
  - Giver problemer ved det øgede behov ef. læmning

Behandling

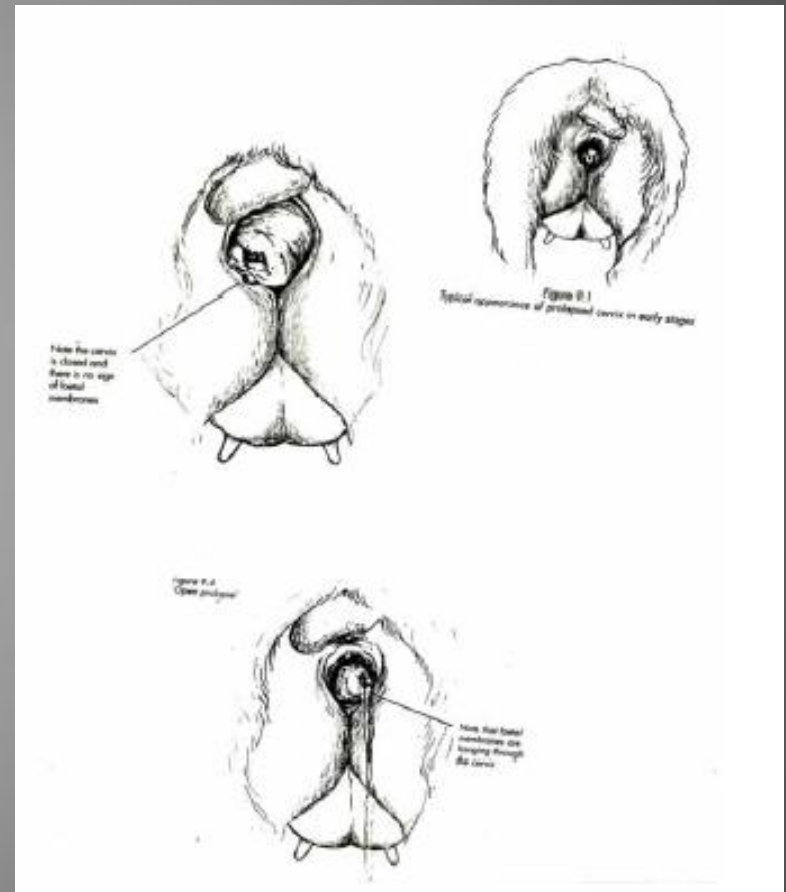
- Kalkindsprøjtning
  - Kræver dyrlæge
  - Efterbehandling med Correct Calcipro pasta
  - Evt. kan milde tidlige tilfælde rette sig kun på pasta

Skede prolaps

Noget af skeden ses stikkende ud af kønsåbningen

- Milde tilfælde
  - Ses kun når fåret ligger ned
  - Kan udvikle sig til alvorlige tilfælde
- Alvorlige tilfælde
  - Ses konstant
  - Slimhinden bliver irriteret
- Behandles med sele
  - Straks problemet opdages
  - Undgå syning! Gør det ofte værre
  - I langt de fleste tilfælde kan fåret læmme med selen på, men er selvfølgelig bedst at tage den af når læmningen går i gang

Skede prolaps

Årsager

- Fede får
  - Pladsmangel i bugen
- Mange lam
  - Pladsmangel i bugen
- Mineral ubalance
  - Tonus/spændingen bliver for slap
- Phytoøstrogener
  - Visse planter med østrogen effekt, fx rødkløver kan muligvis påvirke
- Arveligt
- Vender meget ofte tilbage igen næste år
  - Sæt fåret ud!

Typiske sygdomme

Efter læmning – årsager til lammedødelighed

- Sygdom, fødselsbesvær
- Sult, mismothering, kulde
- Manglende ernæring før fødsel
- Stress omkring fødsel
- Ernæringsmangel (mælk) efter fødsel

Læmningen

3 faser

- **Opblokningsfasen**
Fostrene lægger sig i stilling til fødsel. Vandblæren presses gennem livmoderhalsen og udvider den. 2-6 timer
- **Uddrivningsfasen**
Fostrene og den indre fosterhinde presses ud
- **Efterbyrdfasen**
1 efterbyrd pr lam løsnes ½-6 timer efter fødsel af det sidste lam

Læmningen

Hvor skal fåret læmme?

- I flokken, hvor den er tryk ved at være

Hvis fåret flyttes i læmmeboks lige før læmningen eller i opblokningsfasen, kan det sætte fødslen i stå pga stress. Det øger risikoen for problemer.

Alternativt skal den i læmmeboks nogle dage før, men det er ikke godt at isolere et flokdyr.

- Lammestjælere

Pas på andre højdrægtige får ikke stjæler lammene → derfor opsyn og i læmmeboks bagefter

- Udegående dyr

Vil normalt trække sig væk fra flokken af sig selv.

Læmningen

Hvad er tegnene på forestående læmning

- Fåret trækker for sig selv
- Er urolig
- Rejser og lægger sig
- Skraber i strøelsen/jorden
- Trængninger
- Tisser
- Skyder ryg
- Kigger bagud
- Flehmer
- Slikker sig om munden

Læmningen

Hvornår skal jeg gribe ind?

Grove retningslinier

- > 1 time mellem vandkalven og tilsynekomst af fosterdele
- > 20 min fra tilsynekomst af foster uden fremskridt
- Tydelig fejllejring af foster (fx manglende ben eller hoved)
- > 30 min fra fødsel af et lam uden tegn på det næste (hvis der forventes flere)
- Fostervandet er brunt og ildelugtende → tegn på råddent foster
- Der har været andre problemer, som fx skede prolaps
- Baglæns liggende lam kan have behov for trækthjælp
Kan sluge fostervand

Læmningen

Pas på med de tilfælde hvor der slet ikke kommer vandblære eller fosterdele til syne

- Fåret er uroligt, men der sker ikke rigtig noget
- Fåret har veer, men der sker ikke rigtig noget
- Kan skyldes lukket livmoderhals eller børslyngning
- Eller et meget fejllejret lam
- > 1 time skal der gribes til undersøgelse

Læmningen

Hvordan skal jeg gribe ind?

- Afhænger af erfaringen..
  - Sørg for rigtig god hygiejne, hvis fødselsvejen undersøges
Vask med vand/sæbe, handsker, fødselsgel
  - Tilkald hjælp hvis i tvivl

Vigtigheden af overvågning i læmmesæsonen

- Flokke der ikke overvåges 100 %
  - 8-10 % dødfødte
  - 10-12 % døde inden for de første 72 timer

- Flokke der overvåges 100 %
  - 2-3 % dødfødte
  - 1-2 % døde inden for de første 72 timer

Efter læmningen

- Anbring får + lam i læmmeboks
  - Mindst 1 dag pr lam, hvis ingen problemer været
  - 1 dag ekstra for 1-års gimmere
- Desinficer navler
  - Jodsprit eller klorhexidinsprit
- Tjek fårets yver
  - Tryk voksproppen ud af hver pat
- Hold øje med at efterbyrd afgår
  - Hvis ikke afgået inden for 6 timer, tilkald dyrlæge
- Hold øje med at lammene får råmælk
  - Fyldte maver
  - Ingen voldsom brægen

Råmælk

- Meget meget meget vigtigt for lammet
  - Antistoffer
  - Energi, protein, vitaminer
  - Sætter gang i maven
- 200 ml/kg det første døgn
  - Fordelt på mindst 4 fodringer
  - Dvs 5 kg lam skal have 4 x 250 ml = 1 L!!

Råmælk

- Bedste optagelse de første 6 timer
  - Falder drastisk derefter
  - Helt væk efter 24 timer
- Hvis fåret ikke selv har mælk (nok)
  - Malkes fra andet nylæmmet får med kun 1 lam
  - Råmælkserstaning
  - Ko råmælk, så skal de have 30 % mere
  - Gives med sonde eller sutteflaske

Vaccination

Porcilis T-Brand

Beskytter mod

- Bløde nyrer
- Tarmbrand/lammedysenteri
- Struck
- Stivkrampe

2 ml under huden på halsen

Pris ca 5 kr pr dyr (+ moms)

Kan gøres af ejer, hvis har været på medicin
håndteringskursus

Vaccination

Porcilis T-Brand

Anvendelse af vaccinen

- Tidligere vaccinerede får:
  - 2 ml med 4-6 uger før læmning
- Ikke tidligere vaccinerede får:
  - 2 ml med 4-6 ugers mellemrum
- Lam født af vaccinerede moderfår:
  - 2 ml 2-3 mdr efter fødsel og igen 4-6 uger senere
- Lam født af ikke vaccinerede moderfår
  - 2 ml inden for den første leveuge og igen 4-6 uger senere

Rådgivning

- Vi tilbyder al form for rådgivning i både små og store besætninger
- Fast rådgivning
  - Bek 214 om sundhedsrådgivningsaftaler for fåre- og gedebesætninger
  - Kræver mindst 6 årlige besætningsbesøg
  - Mindst 4 af besøgene skal ligge samlet med intervaller på 20-35 dage (typisk før og efter læmning)
  - Skal laves rapport efter besætningsbesøgene + en årlig statusrapport
  - Giver ret til at opbevare og anvende medicin til sygdomme, der forekommer hyppigt i besætningen

Rådgivning

- Lejlighedsvis rådgivning
  - Omkring fodring
  - Huldbedømmelse
  - Parasitproblemer
  - Husk alle besætninger skal have tilsyn af dyrlæge mindst en gang årligt, fx i forbindelse med andet

Kommende tiltag

- Tilbud vedr. test for klovsyge
  - Til foråret 2012
  - Følg med i Fynske Fåreavlernes blad
  - Lokalavisen Assens, Folkebladet

Spørgsmål?

Tak til vores sponsor, Virbac Danmark

